

## ГРОМАДЯНСЬКА КУЛЬТУРА АНГЛІЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

*Аналізуються деякі аспекти громадянської культури англійських студентів в умовах європейської інтеграції.*

*Наголошується на важливості врахування досвіду громадянської культури англійських студентів у процесі розвитку національної системи освіти.*

Вибір нашої держави – європейська інтеграція. Цей курс проголосив Президент України, його схвалила Верховна Рада, підтримала переважна більшість суспільства і політичних партій. Європейський вибір у розвитку України зумовлений історичними, економічними та соціальними чинниками. Його суть полягає у виборі шляху розвитку в напрямку європейської цивілізаційної моделі, що дає можливість досягти прогресу в усіх сферах життєдіяльності суспільства і держави. Європейський вибір України – це одночасно і рух до стандартів демократії, інформаційного суспільства, соціальне орієнтованого ринкового господарства, що базується на засадах верховенства права і забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Геополітична спрямованість сучасного цивілізаційного процесу визначається його глобалізацією, прогресуючим зростанням значущості гуманітарної сфери, високих інформаційних технологій, постіндустріальних принципів суспільного розвитку, підвищенням ролі інтелектуального капіталу та менеджменту, соціальних і гуманітарних чинників економічного прогресу, утвердженням пріоритетності базових засад сталого розвитку, який сприяє не тільки економічному зростанню, а й справедливому розподілу його результатів, розширенню можливостей людей, їхньому збагаченню.

Глобалізація відкриває перед людством величезні можливості у розширенні обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями та капіталом, взаємодії в гуманітарній сфері, духовному збагаченні особистості. Водночас для значної частини людства глобалізація несе в собі й істотні загрози, зумовлюючи розмежування країн на "цивілізаційний центр" і "периферійну зону", поглиблюючи їх диференціацію в соціально-економічному розвитку.

Необхідно враховувати і глобальну тенденцію переходу до багатополюсного (поліцентричного) світового співтовариства, в якому основою взаємодії держав та їхніх економік має стати регіональна інтеграція. Сьогодні склалися специфічні умови європейської інтеграції, пов'язані з розширенням ЄС за рахунок наших західних сусідів і трансформацією спільного кордону з ними з 1 травня 2004 р. у кордон із Євросоюзом. Співробітництво з ЄС за таких умов набуває для України особливого характеру.

У зв'язку з цим чітка і пріоритетна орієнтація України на інтеграцію в Європейський союз, набуття статусу спочатку асоційованого, а згодом повноправного членства в ньому має розглядатися як основа стратегії економічного та соціального розвитку нашої держави. Як засвідчує досвід практично всіх країн-претендентів на вступ до ЄС, ця мета може стати додатковим потужним стимулом і каталізатором відповідних соціально-економічних та політичних перетворень.

Система освіти, як і культура її народу, є унікальним явищем, незрівнянно складнішим, ніж інші системи (транспорт, зв'язку, безпеки), бо глибоко пов'язана з духовними і матеріальними аспектами минулого і сучасного. З огляду на це, у кожній країні освіта та її організація мають свої особливості. Проте наймогутнішими ініціаторами змін у системі освіти виступають не її власні проблеми чи негаразди (системні чинники), а ті, які перебувають поза нею, насамперед, пріоритети й вимоги до навчання і виховання, спричинені включенням даної країни до спільного руху світового співтовариства у майбутнє, змінами у виробництві, культурі та поведінці. Відтак, при реформуванні вищої освіти, з одного боку, враховуються пріоритети збереження культурної різноманітності національних систем освіти, а з іншого – завдання поліпшення міжнародної співпраці, мобільності, працевлаштування студентів у Європейському чи міжнародному ареалі, міжнародної конкурентоспроможності закладів вищої освіти.

Отже, зміна пріоритетів у сфері освіти і виховання стимулюють обмін практичним досвідом виховання між різними країнами, особливо у зв'язку із входженням України до Болонського процесу. У сучасних умовах визначається можливість вивчати, аналізувати і порівнювати педагогічні системи різних зарубіжних країн, зокрема у галузі виховання у вищих навчальних закладах освіти.

У сучасних умовах проблеми освіти і виховання у зарубіжних країнах досліджують З.О. Малькова, Т.В. Яркіна, М.Л. Славина (США), Н.В. Абашкіна, Т.І. Вакулєнко, В.А. Гуменюк (Німеччина), О.Ю. Леонтєва, А.В. Парінов, М.П. Лещенко (Англія) та ін. При цьому, для нас важливими є результати досліджень М.П. Лещенко щодо формування громадянськості як складової загальної культури майбутніх вчителів.

Проблему підготовки вчителів у зарубіжних країнах досліджують О.В. Сухомлинська (підготовка вчителів у Франції), Л.П. Пуховська (підготовка вчителів у країнах Західної Європи), Н.М. Лавриченко (врахування глобалізації цих процесів у Об'єднаній Європі) та ін. У цьому зв'язку для нас особливо важливими є положення О.В. Сухомлинської про утвердження гуманістичних громадянських цінностей європейських учителів як основи зміцнення громадянської культури індивідів (щодо місця своєї спільності у морально-правовому полі ЄС).

Проблема розвитку громадянської культури в англійській молоді має давнє філософське підґрунтя. Першооснови її закладали А. Бен, Дж. Локк, Дж.С. Міль та ін. Також філософські аспекти виховання, зокрема й виховання громадської культури, досліджували К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл. У цьому зв'язку важливим є соціокультурний підхід для розуміння сутності громадянської культури особистості як основи утвердження громадянського демократичного суспільства. Завданнями даної статті є окреслення теоретичних та практичних засад формування громадянської культури студентів Англії.

Розвиток громадянської культури в англійському суспільстві має філософське підґрунтя. Першооснови її заклали ще у XIX столітті Дж. Локк, Дж.С. Мілль та ін. Філософські аспекти сучасного виховання, зокрема й виховання громадської культури, досліджували К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл. За цих умов важливим для розуміння сутності громадянської культури індивідів як основи утвердження громадянського демократичного суспільства є співвідношення між свободою та відповідальністю зростаючої особистості.

Соціологічні та етичні аспекти громадянської культури в Україні вивчають А. Гусейнов, М. Попович, О. Забужко, А. Кудін. У цьому зв'язку для нас особливо важливими є позиції вчених щодо самоактуалізації, як основи формування громадської культури, зокрема і у студентів вищих навчальних закладів.

Відповідно, завданням нашої статті є окреслення деяких підходів до аналізу громадянської культури англійських студентів в умовах Європейської інтеграції.

Під громадянською культурою сучасних студентів англійських коледжів варто розуміти сприйняття юнаками і дівчатами сутності своїх прав і обов'язків щодо державних інституцій, владних структур, інституцій громадянства та свого загального способу навчання і життєдіяльності у цій системі. Це, у свою чергу, передбачає розвиток знань щодо основ культури, формування емотивно-мотиваційної сфери та сфери відчуттів, критичного мислення, уміння адекватно ставити близькі та віддалені життєві перспективи з метою подальшого самоствердження як громадян Англії.

300-річний досвід розвитку громадянської культури англійського суспільства (де гармонійно поєднуються влада Парламенту з певними повноваженнями Королеви) не міг не позначитися на дотриманні всіма громадянами, зокрема і студентською молоддю, чітко усталених прав і обов'язків. При цьому використовувались засоби традиційної громадянської культури та можливості навчально-виховного процесу у коледжах подальшої освіти (таких нараховується біля 500, в яких навчається півмільйона студентів).

Поняття "громадянська культура" студентів Англії потребує виявлення філософських засад у гностичному полі, найперш таких категорій як свобода, необхідність і відповідальність. Вперше поняття "відповідальність" окреслив у своїй роботі "Емоції і воля" (1859) англійський філософ А. Бен. Він розглядав його у розумінні звинувачення, осудження, покарання. Пізніше англійський філософ Дж.Ст. Міль пов'язав згадане поняття з розумінням "підзвітності", його соціальної та практичної ролі, що надавало можливість трактувати відповідальність як вираження свободи і необхідності [1: 466]. У XIX ст. відповідний аспект відповідальності розглядав і Гегель, котрий, констатуючи діалектику суб'єктивного та об'єктивного зробив висновок: "оскільки суб'єктивна воля людини підпорядковується законам, то протилежність свободи і необхідності зникає" [2: 38] і "виконання обов'язку робить людину вільною" [3: 195].

Короткий історичний екскурс дає підставу стверджувати, що відповідальність пов'язана з діяльністю людини, виконанням її обов'язку, а також із свободою особистості. Саме відповідальність є умовою дотримання людиною оптимальної взаємодії між свободою і необхідністю. Свобода без необхідності призводить до анархії, а необхідність, позбавлена свободи, спричиняє насилля над особистістю. Таким чином, відповідальність як інтегральна особистісна якість дозволяє людині, зокрема і студентській молоді, вільно стверджувати свою життєдіяльність у громадянському правовому полі. Тобто йдеться про чітке дотримання молодими людьми, зокрема і англійською студентською молоддю, власних прав та обов'язків.

Маємо при цьому враховувати тенденцію, у відповідності з якою молоді англійські люди несуть з 18 років громадянську, юридичну, студентську та інші види офіційної відповідальності. Тим самим йдеться не про ретроспективний аспект відповідальності, а про перспективний. Тобто, виникає потреба не лише в чіткому розумінні, а в переконанні про важливість для особистого громадянського благополуччя розвитку відповідної соціальної і моральної мотивації.

Мотивація особистості є домінуючою у її поведінці і діяльності. Особливо гостро визначається потреба у розумінні молодими людьми таких значущих особистісних внутрішніх спонук як громадянське самоствердження, самовизначення, самовираження і самореалізація. Це, у свою чергу, потребує уточнення розуміння громадянської культури студентів коледжів подальшої освіти Англії.

Тим самим, під громадянською культурою ми будемо розуміти здатність студентської молоді знаходити гармонійну взаємодію з колегами, професорами, викладачами, близькими, соціумом на основі дотримання прав, обов'язків, етикету та можливість ставити свої життєві плани на далеку і близьку перспективу з метою духовного, морального і матеріального добробуту та повноцінного особистісного розвитку й утвердження себе як громадян Англії.

Виходячи з такого розуміння, для аналізу мотивації студентів коледжів Англії доцільно зазначити, що всіляка діяльність, зокрема і пізнавальна діяльність англійських студентів, її мотивація передбачає розуміння таких понять як потреби, цінності, ціннісні орієнтації, інтерес.

Щодо потреб особистості, то в англійській психології активно використовується концепція американського неогуманіста Е. Фромма, за якою сутність людини визначається її фундаментальними потребами, які носять переважно антропологічний характер. Він відносить до найважливіших потреб спілкування та міжособистісних

стосунків, потребу у творчості та активності, потребу у системі орієнтації, потребу у самоствердженні. Задоволення всіх цих потреб може відбуватися протилежними засобами, які або сприяють, або перешкоджають позитивному розвитку особистості. У визначенні цих засобів Е. Фромм провідну роль відводить вихованню. Воно повинно сприяти розвитку позитивних потреб, перетворюючи їх у органічний компонент інтелектуальної та емоційної сфери особистості. Обґрунтовуючи цю ідею, автор "Втечі від свободи" писав, що внутрішня потреба активізує всі сили людини значно більш ефективно, ніж будь який зовнішній тиск. Зовнішній примус завжди викликає психологічну протидію, яка знижує продуктивність праці, або робить людину нездатною до вирішення завдань, що потребують розуму, ініціативи і відповідальності [4: 350-352].

Потреби, у свою чергу, спонукають студентів до ознайомлення певними громадянськими цінностями. Проте цей процес не є прямим. Він зачіпає, насамперед, ціннісні орієнтації та інтереси англійської студентської молоді і виявляється як мотиви пізнавальної діяльності. Природа пізнавальної діяльності є обґрунтованою. Доведено, що внутрішні мотиви, ставши визначальними спонуканами, дозволяють чіткіше розуміти студентською молоддю мету діяльності. Тим самим мотиви, зокрема самотвердження, самовираження і самореалізації, сприяють пізнанню молодими людьми громадянських цінностей англійського соціуму (консерватизм, точність, чемність, тактовність), які є основою їх гармонійного співіснування. В зв'язку з цим, вони вивчають курси гуманітарних наук: соціології, політології, основи держави і права та основи громадянського суспільства.

Зазначимо, що основним серед методів засвоєння зазначених цінностей є, насамперед, діалог. Діалог – це універсальна форма суспільної комунікації, обмін інформаційними повідомленнями між рівноправними партнерами – громадянами. Він дозволяє формувати у молодого покоління критичне мислення. При цьому кожен громадянин продукує власне світобачення, що інтерпретує соціальну реальність. Громадяни об'єднуються згідно із своїми світобаченнями у політичні групи, союзи та партії. Вони конкурують у політичному просторі, визначають перспективи поступу суспільства, вчать співіснувати в одному політичному просторі, формуються як особистості, створюють власне "Я", тобто стають громадянами. Такі висновки ведуть до необхідності здійснення узгодженої практики взаємодії носіїв різних суспільних ідеологій на основі діалогу, що розглядається як закономірність соціального розвитку.

Пізнані студентами суспільні закони мають реалізуватися у формі особливого діалогового способу мислення, що дозволяє юнаками і дівчатами зрозуміти сутність взаємодій у сучасному суспільстві та самореалізуватися у відповідності з цими знаннями. Студенти на основі пізнаних у навчально-виховному процесі законів громадянськості, демократії отримують можливість реалізовувати нормовідповідний вплив, що, в свою чергу, загалом впливає і на розвиток, і на подальшу розбудову Великої Британії.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Миль Дж. Ст. Обзор философии с. Гамильтона. – СПб., 1881. – 528 с.
2. Гегель Г.-В. Ф. – Соч. – М., 1950. – Т.8. – 470 с.
3. Гегель Г.-В. Ф. – Соч. – М., 1950. – Т.7. – 380 с.
4. Фромм Э. Бегство от свободы (пер. с англ.). – М.: Прогресс, 1989. – 450 с.

Матеріал надійшов до редакції 01.10.2007 р.

#### *Левковская Е.М. Гражданская культура английских студентов в условиях Европейской интеграции.*

*Анализируются некоторые аспекты гражданской культуры английских студентов в условиях Европейской интеграции. Подчеркивается важность использования опыта гражданской культуры английских студентов в процессе развития национального образования.*

#### *Levkivska O.M. The Civic Culture of English Students in the Conditions of European Integration.*

*Some aspects of English students' civic culture in the conditions of European integration are analysed. The importance of using civic culture of English students experience in the process of national education development is emphasized.*